

ACC. N:R M. 8162: 1-6.

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Emma Petersson

Härad:

Adress: Jöns Sjögat. 16, Malmö

Söken: Malmö

Berättat av:

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Minnesuppteckningar fr. Malmö.

Skånska Dagbladets redaktion.
Folkminnestävlan.

Eder uppmaning om många minnesanteckningar fr
"väster" vill jag gärna efterkomma, och här nedan
jer några blandade minnen från äldre tider i gamla
stån. De äro inte många och göra inget som helst ar
språk på att vara varken uttömmande eller att utgör
något nytt från denna stadsdel. Jag vill emellertid
gärna draga mitt strå till stacken, ty Edert initiativ
beträffande Folkminnestävlingen är värt att så
många äldre malmöbor som möjligt tala om, vad de mi
nas från gamla Malmö.

Jag är född 1862 och har alltid bott på "väste
Även min mor och min morfar voro födda i denna stac
del och bodde där hela sitt liv.

Då jag tänker tillbaka på det Malmö, som varit, verkar onekli
gen tiden före sekelskiftet både idyllisk och rofylld, jämförd med
våra dagars jäkt och brådska. Men vid en närmare granskning av des
minnen samt vid en jämförelse med våra dagars Malmö, så finner man
snart, att skillnaden är så stor, att man ingalunda vill byta ut
Malmö av i dag mot gamla Malmö.

Stortorget och Lilla torg äro väl de platser i det äldre Malm
som man kanske kommer ihåg mest om. Stortorgets utseende är det on
digt att säga något om, då fotografier finnas från den tid, jag mi
Förutom de vanliga månadsmarknader å "Stora torg^{mark}" förekom årligen
en större s.k. höstmärkad i oktober månad, och då var det livligt
på torget. Marknaden försigick å nordöstra och östra delen, och d
såldes lantbruksprodukter av alla slag, hästar byttes m.m. Kvastar
korgar, stegar m.m. såldes av "göingarna", som stodo vid "rådhuss-
sidan". Många familjer fyllde vid detta tillfälle sitt vinterbehov
frukt, diverse grönsaker m.m. Det var även ganska vanligt att folk
köpte en mindre gris, som de sedan hade på gården och gödde till
jul. "Mikaeliknektarna" syntes ofta vid denna märkad.

Från Stortorget brukade utgå de släddpartier, som köpmännen, officerarna m.fl. anordnade. Man for då vanligen till utvärdrshuse "Kallina", på vägen mot Arlöv, där man drack kaffe och dansade. Gustav Adolfs torg hade också sina månadsmarknader - första onsdagen i varje månad - men där försåldes inga matvaror.

Lilla torg kan man väl säga var centrum för den bofasta handeln på "väster". I de affärer, som fanns vid detta torg och i de närhet, kunde man köpa det mesta, som behövdes för hem och hushåll beklädnad m.m.

I huset, som låg vid östra sidan av torget, fanns firman Gelberg. Detta var en minuthandel i manufaktur, kortvaror, klockor m Firman sålde även i s.k. parti till kringvandrande judar, som med sin påse på ryggen drogo ut på landsbygden och sålde sina varor.

Mitt emot Gelbergs affär på västra sidan av torget fanns en kolonialvaru- och diversefirma, som hette Körner. Hit kom bönder att sälja sin säd och för att handla. Hästarna bundos då på torgety varje handlande hade utanför sitt hus ett räck e.d., som var asett för detta ändamål. Affärerna gjordes upp inne på kontoret, och då var det ju brukligt att bonden bjöds på en eller ett par supar och bondmoran på körsbärsvin. Men även bland stadens innevånare hade givetvis firman Körner sina kunder. Det jag mest kommer ihåg från mina besök i denna butik är, att då man t.ex. skulle köpa en kanna ärtor - eller någon annan "torr" vara - fick man ha en schalätt eller något liknande med sig att ta det i. Påsar bestods nämligen inte till så tunga saker, utan det var endast då man köte n got som var mindre och lättare. Dessa påsar klistrades av "bokhållarna" själva på lediga stunder. Köpte man något som var ändå min till vikt och omfång fick man det ju i en strut av brunt papper.

"Stolpahuset", som ²²¹vid norra sidan av torget, kallades ofta för "Kalopsenborg". Förmodligen därför att ett café, som hade matservering, var inhyt i huset.

Ett par "brännvinskrogar" fanns i huset, som låg vid södra sidan av torget, och den ena kallades "Far i hatten".

I "Silovska huset", där Fredrik Nyströms affär numera är inrymd, fanns en krogkällare, som hette "Björnen". Här förekom någotsom skulle kunna kallas för varituppträdanden, i det att sångers eller som de kallades "Harplufter" uppträdde.

Strax intill denna krog fanns i Östra Torggatan ännu en, som

allmänt kallades "Gomorron".

I Silovska huset bodde i en hörnvåning en fru Meijer, som där hade en skola för "bättre flickor". Bland eleverna fanns även flickor från landsbygden, och dessa voro helinackorderade hos fru Meijer

Om gatunamnen i gamla stan minns jag, att Tegelgårdsgatan, s hette Himmelriksgränd, oftast kallades Himmelriket. Hjulhamngatan kallades eller möjligen hette Rivaregatan. Isak Slaktaregatan kallades Apoteksgränden, och Hyregatan kallades eller möjligen hette Skinnarestreadet. Hospitalsgatan kallades Sommarstaden och Hjorttackegatan kallades Pestradan. Slutligen vill jag minnas att Kompaniegatan kallades Petrus gränd.

Sjukhuset för smittosamma sjukdomar i Jakob Nilsgatan kallade alltid för Kolerasjukhuset, och Kolera kyrkogården låg mitt emot den plats, där hovrättsbyggnaden nu ligger.

Malmö sjukhus, som låg i kvarteret mellan Hospitals- och Hjorttackegatorna kallades ofta Falkens sjukhus efter en doktor Falk, som tjänstgjorde där som överläkare.

Fattighuset var i samma kvarter som sjukhuset i hörnet av Hospitals- och Långgårdsgatorna.

Några vatten eller avloppsledningar funnos ju inte i min barn dom. Att ha stortvätt var därför ganska så arbetsamt för husmödrarna. I Jöns Filsgatan ("Filelgadan"), där vi bodde, fanns en vattenpump ungefär mitt i gatan. Jag vill minnas att det var stadens pump eller möjligen en "rännemästares", som bodde i det hus, vid vilket pumpen stod. "Rännemästaren" gjorde vattenspumpar och vatten- och avloppsrännor. Gårdsplanerna lågo oftast högre än gatan, och avloppsvattnet från gården rann ut på gatan i trärrännor, som lågo under husen.

Ofta tog vattnet slut i den omtalade pumpen, och då brukade vi hämta vatten från en pump, som fanns på en gård vid Agnesgatan - alltså c:a 250 m. från vår bostad. Då en större tvätt skulle sköljbaras den ned till kanalen bakom nuvarande hovrätten, där bryggor voro utlagda för detta ändamål.

Sedan torkades tvätten ofta på "Plassen", som området väster om Slottsgatan och ungefär mellan Agnes- och Västergatorna kallades:

No. 8162:4

En liten detalj beträffande förhållandet mellan tjänstefolket och kommerseråddinnan Suell minns jag att min mormor talade om. Ibland fick någon av tjänstefolket några timmars söndagsledigt, och då de sedan kommo tillbaka, fick de gå in till kommerseråddinna och tacka för ledigheten och kyssa henne på hand. Som sagt en liten detalj, men när jag kom att tänka på den, gjorde jag en liten jämförelse med hur det är i våra dagar.

Som en avslutning på dessa mycket blandade minnen kan jag nämna att några mindre hus i Jöns Filsgatan ha två gatunummer. Kanske har någon yngre malmöbo undrat vad detta kan bero på. Enligt vad mina föräldrar berättat är anledningen den, att då militär skulle förläggas i staden, fick de, som hade större bostadsutrymme än vad de själva kunde anses behöva, inhysa någon eller några knektar. För att komma ifrån detta, såldes t.e.x. halva huset och blev då ett "hus" för sig med eget nummer. Och så slapp man ifrån en inhysning, som säkerligen inte var så trevlig.

E.P.

Ovanstående minnesanteckningar göra som sagt inget anspråk på att innehålla något nytt eller något av värde, men jag har gärna velat draga mitt strå till stacken, och jag hoppas på ett gott resultat av Eder Folkminnestävlan.

Emma Pehrsson,
Jöns Filsgatan 16,
Malmö.

M. 8162:5.

Malmö den 8 nov. 1941.

Skånska Dagbladets,
Folkminnestävlingen,
Malmö.Här nedan följer ett litet tillskott
till mina blandade minnen från äldre
tider, och som jag tidigare sänt in.

Till mina övriga små minnen från Stortorget i äldre tider kan jag nämna, att det vid västra sidan av torget fanns en smidesverkstad, och utanför denna på trottoaren stodo smederna ofta och skodde hästar.

På Stortorget såldes bl.a. kött från salustånd. Det var brukligt, att slaktarnas biträden på eftermiddagen gingo omkring i husen och sålde det överblivna köttet. De hade då en besman med sig samt bar köttet i ett tråg på axeln.

Min mormor omtalade, att då de inte hade någon bakugn hemma, brukade de iordningställa degen för matbrädet hemma och lämnade denna sedan till en bagare, som då bakade brödet tillsammans med sitt eget.

Jag nämnde tidigare något om äldre tiders tjänstefolk. Från min ungdom minns jag, att "pigorna", som de kallades, hade sina tillhörigheter med sig i en kista. Senare blev kistan utbytt mot en byrå. Pigorna hade oftast hemvävda kläder. "Vårkens" klädningar för vintern och bomullsklädningsar för sommaren. För söndagsbruk användes schal och svart silkeschalett, medan vardagsschaletten var av bomullstyg.

M. 8162:6.

Dåtidens löner voro inte stora. Jag minns att en mycket skicklig kokerska hos dåvarande borgmästaren, som hade stor familj, hade en bøgynnelselön av 50 kronor pr år. Så småningom steg lönen så att då hon var gammal och slutade uppgick lönen till 100.- kronor pr år. Det oaktat sparades åtskilligt och sattes in i bank. Den tidens tjänare voro ej sådana flyttfåglar, som våra dagars hembiträden.

Om sommarsöndagarna var det många malmöbor, som gingo ut i antingen Möllevångs- eller Rönneholmsparken. Familjen hade då matkorg med och stannade vanligtvis tills det började skymma. Man roes sig med lekar och dans.

Vid midsommar brukade majstång resas bl.a. i dessa båda parker. Det dansades då på midsommarafton och midsommardagen till tonerna av dragspel och fiol. Insamling till "musikern" skedde i en hatt.

I min barndom var det brukligt att straffångar från "Cellfängset" fingo gå ut i stan och såga ved. De voro alltid två och hade en vaktkonstapel med sig.

E.P.

Emma Pehrsson,
Jöns Filsgatan 16,
Malmö.